

## Wij moeten u heenzenden

*Onderwijsinstellingen oefenen macht over hun leerlingen of studenten uit. Dat wordt gereguleerd door wetten, regelingen en contracten, en door de professionele beroepsethiek. Een pregnant voorbeeld van machtsuitoefening is als een leerling van school wordt gestuurd. In het hoger onderwijs wordt dat een iudicium abeundi of - eufemistisch - een bindend studieadvies genoemd. Als een student in het eerste studiejaar niet genoeg studiepunten heeft gehaald, wordt hij (zij) uit de opleiding verwijderd, behoudens overmacht of persoonlijke omstandigheden. Dat wordt gerechtvaardigd door een veronderstelde studie-ongeschiktheid. Maar de Hogeronderwijswet die nu op stapel staat, opent de mogelijkheid studenten ook op grond van veronderstelde **beroeps-ongeschiktheid** de laan uit te sturen.*

### Tekstkader 1: Voorstel van wet op het hoger onderwijs en onderzoek (ontwerp WHOO 2006)<sup>1</sup>

#### **Artikel 3.48. Gedragingen student in relatie tot toekomstige beroepsuitoefening**

1. Het college van bestuur kan op voorstel van de examencommissie in bijzondere gevallen en op objectieve gronden de inschrijving van een student voor een opleiding beëindigen, als die student door zijn gedragingen blijkt heeft gegeven van ongeschiktheid voor de uitoefening van een of meer beroepen waartoe de door hem gevolgde opleiding hem opleidt.
2. De student wiens inschrijving op grond van het eerste lid is beëindigd, kan niet opnieuw aan die instelling voor die opleiding worden ingeschreven.

#### **Uit de Memorie van Toelichting:<sup>2</sup>**

De afgelopen jaren heeft zich vooral bij de opleiding geneeskunde de situatie enkele keren voorgedaan dat tijdens de opleiding bleek dat de student ongeschikt bleek voor het beroep van arts. Het ging daarbij om artsen in opleiding waarop het tuchtrecht (nog) niet van toepassing was. Daardoor is enige ervaring opgebouwd met de procedure die daarbij gevolgd moet worden en is duidelijkheid ontstaan over enkele facetten, waaraan aandacht moet worden besteed als het instrument van het iudicium abeundi in deze wet ook betrekking zou hebben op andere opleidingen. Een van die facetten is: onprofessioneel gedrag, waaruit de ongeschiktheid van de student voor het desbetreffende beroep blijkt. Het gaat dan om gedrag van de student in een fase van de opleiding waar praktijkoefening plaatsvindt (stage, co-schap). Het probleemgedrag kan worden veroorzaakt door (seksuele) gewelddadigheid, bedreigend optreden of algemeen disfunctioneren ten gevolge van een persoonlijkheidsstoornis.

Het is van groot belang dat het college van bestuur zorgvuldig vaststelt in welk geval en op welke gronden de inschrijving van een student wordt beëindigd. Bij enkele opleidingen zal - op basis van ervaring - in meerdere of mindere mate bekend zijn welke gronden dat zijn. Bij sommige opleidingen bestaan beroepsprofielen, ethische codes, Europese eindkwalificaties of benoembaarheidsvereisten die het kader kunnen vormen voor de beoordeling van de gedragingen van de student. In de gevallen waarin dat niet mogelijk is, kan het college van bestuur ervoor kiezen om gezamenlijk met andere instellingen objectieve gronden vast te stellen.

De wijze van beoordeling van het gedrag van de student kan op verschillende manieren vorm worden gegeven. De instelling kan ervoor kiezen om daarvoor een commissie in het leven te roepen. Dat hoeft niet noodzakelijkerwijs een commissie voor uitsluitend de eigen instelling te zijn, maar het zou ook een gezamenlijke commissie kunnen zijn van enkele instellingen die dezelfde opleidingen aanbieden.

(.....)

Dit doet me denken aan de ervaringen van Henkie, huisgenoot in mijn studentenhuis, lang lang geleden. Hij studeerde Farmacie. Vlak voor zijn apothekersexamen kreeg hij te horen dat het diploma niet kon worden uitgereikt omdat hij niet over de noodzakelijke competenties beschikte voor de beroepsuitoefening. Wat was namelijk het geval? Hij had een ernstig lichaamsgebrek, althans ernstig voor adequate beroepsuitoefening. Hij had ooit van één hand het laatste duimkootje verspeeld en dat verhinderde hem om reageerbuisjes volgens de regels der kunst vast te houden. Het heeft hem nog aardig wat onderhandeling gekost om niettegenstaande deze 'invaliditeit' het diploma te verkrijgen. Vervolgens werd hij directeur van een medisch laboratorium, waar hij nooit meer reageerbuisjes in handen heeft gehad.

Wat leert dit verhaal? Een beroepsopleiding leidt tot een waaier van beroepen op. Het diploma is voor sommige beroepen een absoluut toegangsvereiste, terwijl het voor andere beroepen niet vereist maar wel dienstig is. Als het diploma een noodzakelijke en voldoende voorwaarde is voor de toelating tot verscheidene beroepen, dan moet de gediplomeerde wel een schaap met vijf poten zijn. Men zal dan eindtermen kiezen die beantwoorden aan de héle verzameling van startcompetenties die voor die beroepen (of voor sommige daarvan) vereist zijn. Henkies examencommissie wilde het zekere voor het onzekere nemen. Het diploma gaf onder meer toegang tot het beroep van apotheker en naar haar oordeel was hij, gezien

zijn 'invaliditeit', voor dat beroep ongeschikt. Dus meende zij hem geen einddiploma te mogen verstrekken.

De commissie vergat dat Henkie wel heel dom zou zijn als hij een apotheek zou openen terwijl hij niet in staat was het nodige handwerk te verrichten. Hij zou immers tuchtrechtelijk kunnen worden aangesproken als hij een functie uitoefende waarvoor hij, gezien zijn 'invaliditeit', incompetent was. Hij zou inbreuk maken op een van de basisprincipes van de professionele beroepsethiek: gij zult geen verantwoordelijkheden op u nemen die u, gezien uw persoonlijke gesteldheid en bekwaamheden, niet in staat bent te vervullen. De commissie ging op de voorhand op de stoel van die tuchtrechter zitten.

In het wetsontwerp WHOO dreigt de aanvechtbare gedachtingang van Henkies examencommissie gesanctioneerd te worden: u bent niet in staat tot adequate functievervulling in één van de beroepen waartoe ons diploma toegang geeft, dus we mogen u dit diploma niet uitreiken! Volgens mij handelt de commissie in dit geval onethisch, want zij blokkeert zodoende tevens de toegang tot vele andere beroepen waarvoor de betrokkene wél geschikt is. Het fundamentele probleem waar we hier tegenaan lopen, is dat de WHOO de eindexamenfunctie van de beroepsopleiding laat vertroebelen door een andere functie: de toelatingsexamenfunctie voor de onderscheiden beroepen.

Terug naar de Memorie van Toelichting. Op zichzelf is het niet gek dat de studieleiding een medische student wil heenzenden als in de coschappen blijkt dat hij, ook na aanhoudende en duidelijke feedback, patiënten blijft afsnauwen of hen wellustig in de billen blijft knijpen. Het is niet gek dat de studieleiding van iedere student en studente een conduitestaat zou bijhouden en dat zij in het geweer komt als uit die conduitestaat blijkt dat de student niet op patiënten kan worden losgelaten. Maar de motivering "U bent beroepsongeschikt" klopt niet. Daar gaat de studieleiding niet over en volgens mij moet dat zo blijven.

Maar er is iets anders waar de studieleiding wél over gaat. Zij moet het belang van de stagebiedende instellingen (het opleidingsziekenhuis en de patiënten aldaar) beschermen. Als toelatingseis voor stages (coschappen) kan worden gesteld dat de belangen van de stagebiedende instelling (de belangen van de patiënten aldaar) niet geschaad worden. Als uit de conduitestaat van de betrokkene blijkt dat die belangen ernstig geschaad dreigen te worden, dan mag de betrokkene niet tot de stage worden toegelaten. Niet vanwege zijn of haar *beroeps*-ongeschiktheid maar vanwege zijn of haar *studie*-ongeschiktheid (in casu de ongeschiktheid voor het doorlopen van de desbetreffende stages). Om dat mogelijk te maken, moet een verstandige wettelijke regeling worden getroffen. Zoiets als in tekstkader 2.

#### **Tekstkader 2: Een alternatief voor artikel 3.48 WHOO**

1. Bij elke onderwijsseenheid in de Onderwijscatalogus wordt vermeld of het een *risico-eenheid* is. [Def.: een risico-eenheid is een praktijkonderdeel van het studieprogramma waarvoor toelatingselectie geboden is omdat de deelnemers door hun handelen ernstige schade aan anderen kunnen toebrengen; bijvoorbeeld practica, stages, coschappen].
2. Voor de toelating tot risico-eenheden is een *Verklaring van geen bezwaar* vereist. Deze wordt afgegeven door de Examencommissie. Zij raadpleegt daartoe de *Conduitestaat* die is opgenomen in de studentenadministratie.
3. In de Conduitestaat zijn alle *Gemotiveerde berispingen* opgenomen die zijn uitgevaardigd door de *Tuchtcommissie*.
4. Een *Gemotiveerde berisping* wordt, op voorstel van de eerst-verantwoordelijke docent-examinator van een praktijkonderdeel, uitgevaardigd als een student door zijn of haar handelen binnen die onderwijsseenheid *ernstig inbreuk heeft gemaakt op de belangen van anderen, waarmee hij of zij als professional-in-opleiding rekening had moeten houden*. Het gaat om het soort handelen dat in de beroepspraktijk als een ernstige inbreuk op de professionele beroepsethiek wordt beschouwd. In de motivering wordt meegewogen of de betrokkene in dit stadium van zijn of haar opleiding *geacht kan worden in zijn of haar handelen de voorschriften van de beroepsethiek na te leven*.

Wat is nou het verschil: of je door de kat (blokkering van de toegang tot praktijkonderdelen) of door de hond (heenzending uit de opleiding) gebeten wordt? In beide gevallen wordt de student geblokkeerd in het behalen van het diploma. Toch is er een belangrijk verschil. Henkie zou zijn farmaceutische diploma krijgen, want hij heeft alle programmaonderdelen met een voldoende cijfer afgesloten. De examencommissie mag een student wel blokkeren in zijn of haar streven de opleiding te voltooien, maar zij mag dat niet motiveren met beroepsongeschiktheid. Zij moet aannemelijk maken dat zij de betrokkene, uit hoofde van de verantwoordelijkheden die de studieleiding *als supervisor in praktijkonderdelen* heeft, niet tot be-

paalde praktijkonderdelen kan toelaten. Zij besluit niet tot heenzending, maar zij neemt een gemotiveerd besluit om de betrokkene niet tot bepaalde praktijkonderdelen toe te laten.

De bevoegdheid om een student op grond van *beroepsgeschiktheid* heen te zenden gaat veel te ver. Daarmee zou de studieleiding veel te veel macht krijgen over de studie- en beroepsloopbanen van haar studenten.

Wes Holleman  
weblog onderwijs 9-3-2007  
www.onderwijsethiek.nl

---

<sup>1</sup> <http://www.minocw.nl/documenten/Voorstelvanwetophethogeronderwijsenonderzoek.pdf>

<sup>2</sup> <http://www.minocw.nl/documenten/Mvtwetophethogeronderwijsenonderzoek.pdf>